

Hidden Women in the Bible --Cantor Arik Wollheim

Yocheved

1. שמות ו, כ
"ויקח עמרם את-יוכבד דדתו, לו לאשה, ותלד לו, את-אֶהרֹן ואת-מֹשֶׁה; וישני חיי עמרם, שבע ושלשים ומאת שנה."
2. במדבר כו, נט
"ושם אֶשֶׁת עמרם, יוכבד בת-לוי, אשר ילדה אתה ללוי, במצרים; ותלד לעמרם, את-אֶהרֹן ואת-מֹשֶׁה, ואת, מרים אחתם."
3. רש"י בראשית מו, טו
"שלישים ושלוש ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים וישנים, אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנאמר, אשר ילדה אותה ללוי במצרים – לדתה במצרים ואין הורגתה במצרים:"
4. רמב"ן בראשית מו טו
"שלישים ושלוש ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושתיים אלא זו יוכבד שנולדה בכניסתן לעיר שנאמר (במדבר כו נט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורגתה במצרים זו היא שיטת רבותינו (סוטה יב) ורבי אברהם השיב ואמר כי זה תימה אם כן למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה שהולידה משה והיא בת מאה ושלישים שנה ולמה הזכיר דבר שרה שהיתה בת תשעים ולא די לנו זה הצער עד שעשו הפייטנים פיוטים ביום שמחת תורה יוכבד אמי אחרי התנחמי והנה היא בת מאתיים וחמשים שנה וכי אחיה השילוני חיה כך וכך שנים דרך הגדה או דברי יחיד אלו דבריו והנה פן יהיה חכם בעיניו בסתירת דברי רבותינו אני צריך לענות אליו ואומר כי על כל פנים יהיה בדבר יוכבד פלא גדול מן הנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כי היא בת לוי עצמו לא מתיחסת אליו כמו שכתוב (במדבר כו נט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים ועוד כתוב (שמות ו כ) את יוכבד דודתו והנה אם נאמר כי הוליד אותה בבחרותו כאשר הוליד כל בניו והיתה לידתה אחר רדתו למצרים מעט הנה היא בלדת משה זקנה מאד כמנין שאמרו רבותינו או קרוב לו ואם נאמר שנולדה לו אחר שבתו במצרים ימים רבים והנה נחשוב שהוליד אותה אחר רדתו למצרים חמשים ושבע שנה והוא יהיה בן מאה שנה כי ברדתו היה בן מ"ג שנים והנה יהיו בזה שני פלאים שיהיה הוא זקן כאברהם אשר הזכיר הכתוב (לעיל יז יז) הלבן מאה שנה יולד וכתוב (לעיל יח יב) ואדני זקן ותהיה היא זקנה בלדת משה בת ע"ג ואם נאחר עוד לידתה לסוף ימי לוי הנה יהיה פלא גדול משל אברהם... רק התימה באברהם ושרה כאשר פירשתי שם מפני שלא הולידו בנעוריהם ועתה הולידו זה מזה ועוד בשרה היה פלא כי חדל ממנה ארח כנשים ואחרי כן לא תלדנה והנה אם יהיו ימי יוכבד כימי אביה ותתקיים בה הלחות עד קרוב לזקנתה כמשפט הנשים איננו פלא אם תוליד בזמן אשר נתנו לה רבותינו מפני שרצה האלהים לגאול את ישראל על ידי האחים האלה ולא הגיע הקץ איחר לידתם ימים רבים עד כי זקנה אמם ולא יפלא מה דבר"
5. אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמ' תעד
"י"ג נשים ישרות גדולות בצדקות היו בישראל, ואלו הן: שרה רבקה רחל ולאה, יוכבד, מרים חמש בנות צלפחד, דבורה, אשת מנוח, חנה, אביגיל, אשה התקועית היא אשה חכמה, האלמנה של אליהו, השונמית, יהושבע, חולדה, נעמי, ואשה אחת מנשי בני הנביאים, ואסתר המלכה..."
6. שמות א
"טו ויאמר מלך מצרים, למילדת העברית, אשר שם האחת שפֶרָה, ושם השנית פוּעָה. טז ויאמר, בילדכן את-העבריות, וראיתן, על-האֲבָנִים: אם-בן הוא וקמטן אותו, ואם-בת הוא וחייה. יז ותיראן, המילדות, את-האֲלֹהִים, ולא עשו, פֶּאֶשֶׁר דָּבָר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם; ותיחיו, את-הילדים. יח ויקרא מלך-מצרים, למילדת, ויאמר להן, מדוע עשיתן הדבר הזה; ותיחיו, את-הילדים. יט ותיאמרן, המילדות אל-פרעה, כי לא כנשים המצריות העבריות: כי-חיות הנה, בטרם תבוא אֶלֶקָן המילדת וילדו. כ ויטב אֲלֵהֶם, למילדת; וירב העם ויעצמו, מאד. כא ויהי, כי-יראו המילדות את-האֲלֹהִים; ויעש להם, בָּתִּים.
7. בבלי סוטה יא ע"ב
"ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפּרָה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפּרָה שמשפרת את הולד ד"א שפּרָה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה (ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל"

9. רש"י סוטה יא ע"ב

"ותחיינן - הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיינן משמע שהיו מסייעין להחיותן שהיו טומנות אותן בבתיהן ומגדלות אותם:"

10. שמות ב

"א וילך איש מבית לוי; ויקח את-בת-לוי. ב ותהר האשה, ותלד בן; ותרא אתו כי-טוב הוא, ותצפנהו שלשה ירחים. ג ולא יכלה עוד, הצפינו, ותקח-לו תבת גמא, ותחמרה בחמר ובזפת; ותשם בה את-הילד, ותשם בסוף על-שפת היאר. ד ותתצב אחותו, מרחק, לדעה, מה-יעשה לו. ה ותרד בת-פרעה לרחץ על-היאר, ונערתיקה הלכת על-יד היאר; ותרא את-התבה בתוך הסוף, ותשלח את-אמתה ותקסה. ו ותפתח ותראהו את-הילד, והנה-נער בכה; ותחמל עליו-- ותאמר, מילדי העברים זה. ז ותאמר אחותו, אל-בת-פרעה, האלך וקראתי לך אשה מינקת, מן העברית; ותינק לך, את-הילד. ח ותאמר-לה בת-פרעה, לכי; ותלך, העלמה, ותקרא, את-אם הילד. ט ותאמר לה בת-פרעה, הילכי את-הילד הזה והינקהו לי, ואני, אפן את-שכרה; ותקח האשה הילד, ותינקהו. י ויגדל הילד, ותבא-לו בת-פרעה, ויהי-לה, לבן; ותקרא שמו, משה, ותאמר, כי מן-המים משיתיהו."

11. עין יעקב, סוטה א' ל"ט

"וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי להיכן הלך א"ר יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדור היה כיון שגזר פרעה כל הבן היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלים עמד וגרש את אשתו עמדו כולם וגרשו נשותיהם אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה הרשע שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה גזרת בעוה"ז ולעוה"ב פרעה רשע הוא ספק גזרתו מתקיימת ספק אין מתקיימת ואתה צדיק ודאי גזרתך מתקיימת שנאמר (איוב כב כח) ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולם והחזירו נשותיהם"

12. פסקתא רבתי פרשה מג

"מרים היתה באותו זמן כבת שש וכיוון ששמע את דבריה הביא אותה לפני הסנהדרין ואמרה לפנייהם דבריה. ואמרו לו: עמרם אתה אסרת ואתה צריך להתיר את הדבר. אמר להם: ומה אתם אומרים לוי? נחזור בחשאי? אמרו לו: ומי מודיע לכל ישראל?"

13. רמב"ן שמות ב א

"וילך איש מבית לוי רבותינו אמרו שהלך אחר עצת בתו (סוטה יב:). ור"א אמר כי בערים רבות היו ישראל יושבים, וזאת האשה היתה בעיר אחרת. ומה צורך שיזכיר הכתוב זה. ועל דעתו, בעבור שלא חשש לגזרת פרעה ולקח לו אשה להוליד ממנה בנים, אמר הכתוב כן."

14. פסקתא רבתי פ' מ"ג

"א"ר יהודב ב"ר זבידא: הושיבה עמרם בפוריא, והיה אהרן מכאן ומרים מכאן, טוענים קורקנות ומהלכים לפנייה, ורוח הקודש צווחת 'מושיבי עקרת הבית, אם הבנים שמחה'. ולמה עשה עמרם כן? כדי שידעו ישראל ויחזירו נשיהם..."

15. תרגום יונתן על שמות ו' כ"י

"ונסיב עמרם ית יוכבד חבבתייה ליה לאנתו וילידת ליה ית אהרן ית משה ושני חיוי דעמרם חסידיא מאה ותלתין ושבע שנין חייא עד דחמא ית בני רחביא בר גרשום בר משה"

16. במדבר יא

"כד יצא משה--וידבר אל-העם, את דברי יהוה; ויאסוף שבועים איש, מזקני העם, ויעמד אתם, סביבת האהל. כה ירד יהוה בענן, וידבר אליו, ויאצל מן-הרוח אשר עליו, וינח על-שבועים איש הזקנים; ויהי, כנוח עליהם הרוח, ויתנבאו, ולא יספו. כו וישארו שני-אנשים במסנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח, והמה בכתבים, ולא יצאו, האהלה; ויתנבאו, במסנה. כז וירץ הנער, ויגד למשה ויאמר: אלדד ומידד, מתנבאים במסנה."

17. תרגום יונתן במדבר י"א: כ"ו

"ואשתיירו תרין גוברין במשריתא שמייה דחד אלדד ושמייה דתניין מידד בנוי דאלצפן בר פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי בזמן דפטררה עמרם גברה ואתנסיבת ליה עד דלא ילידת ית משה ושרת עליהון רוח נבואה.."

18. במדבר רבה פ' יג

"כסף אחת שלשים ומאה משקלה, לפי שהיתה בת ק"ל שנה בעת שנולד משה. הא כיצד? לפי שיוכבד נולדה בין החומות, בעת שירדו ישראל למצרים, ... צא וחשוב, מיום שירדו אבותינו למצרים, עד יום שנולד משה, הן ק"ל שנה, לפי שרד"ו שנים, עשו ישראל במצרים. מניין שנאמר (בראשית מב): רד"ו שמה, צא מהן שמנים שנה שהיו למשה, בעת שיצאו ישראל ממצרים, נשתיירו ק"ל, הא למדנו שיוכבד בת ק"ל שנה היתה, בעת שנולד משה."

19. ראב"ע בראשית מו כג

"יש אומר כי מספר שבעים בעבור שהוא סך חשבון כי ששים ותשע היו. וזה המפרש טעה בעבור שמצאנו כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש. והם שלשים ושתים ובדרש כי יוכבד נולדה בין החומות. גם זה תמה למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה בהולדת משה והיא בת ק"ל שנה ולמה הזכיר דבר שרה שהיתה בת תשעים. ולא די לנו זה הצער

עד שעשו פייטנים פיוטים ביום שמחת תורה. יוכבד אמי אחרי התנחמי והיא בת ר"נ שנה וכי אחיה חי כך וכך שנים דרך אגדה או דברי יחיד..."

20. רש"י שמות ב, ב

"כי טוב הוא. כְּשֶׁנֹּלַד נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כְּלוּ אוֹרָה (סוטה י"ב):"

21. רמב"ן שמות ב, ב

"ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו ידוע כי כל הנשים אוהבות את בניהם, יפים ושאינם יפים, וכלנה תצפנינה אותו בכל יכלתן, ואין צורך לטענה כי טוב הוא. אבל פירוש הטובה הזאת, שראתה בו טוב מחודש וחשבה כי יארע בו נס וינצל..."

22. חזקוני שמות ב, ב

"ותרא אתו כי טוב הוא לפי שנולד משה (מהול) לששה חדשים. הציצה בו אם גמרו בו סימני שערי וצפרניו וידעה בו שהוא בר קיימא כמו ששינוי ביבמות ולכך ותצפנהו שלשה ירחים עד סוף תשעה חדשים שהוא זמן לידות רוב הנשים וכשבאו לבדקה לסוף תשעה אמר להם נפל היה והשלכתיו היאורה..."

23. שד"ל שמות ב, ב

"כי טוב הוא: ראב"ע ורע"ס ורמב"ן וראז' וגיז' פירשו כי יפה הוא, כי לא הבינו איך יתכן לומר על ילד הנולד שהוא טוב; ורשב"ם פירש כי נולד לסוף ו' חדשים, והסתכלה בו וראתה שהוא נשלם בצורתו והוא בר קיימא, ולא נפל. ול"נ ברור (כדעת אאז"ל) כי פירוש טוב כמשמעו, וקוראים טוב לתינוק כשאינו בוכה וצועק, ואם היה צועק לא היה אפשר לְצַפְנו, כי היה קולו נשמע מרחוק, ומפני שהיה טוב יְקָלָה לְצַפְנו."

24. אברבנאל שמות ב, א

"השאלה הא' מה ראתה אם מרע"ה לשום את בנה בתיבת גומא ולהשליכו ליאור האם מפני שלא יכלה עוד הצפינו ומה הועילה בתקנתה זו כי הנה כל הרע שחשב פרעה לעשות לישראל הוא להשליך את הילדים ליאור והיה אם כן בחרה ברצונה לעשות בידיה כל מה שנגזר עליה מהרע כיון שהיא בעצמה השליכתו ליאור התנחמה במה ששמתהו בתיבת גומא אין ספק שתנחומין של הבל היו כי אם יהפוך היאור את התיבה ימות הילד בתוך היאור ואם יקחה איש ישליכהו ליאור כמצות המלך והיא לא ידעה שבת פרעה תלך שמה ותקחהו כמו שקרה כי זה אפשר רחוק מאד היה ואיך נסמכה עליו..."

והנה יוכבד כדי להציל את משה בנה חשבה להצילו בתיבה אחת כמו שניצול נח ממי המבול אבל לא בחרה לעשו התיבה מעצי גפר כי אם בתיבה עשויה מגומא שהוא עשב קל ורך יוכל אדם להביאו בצנעה תחת כנפי כסותו. ותחמרה בחמר ובזפת ר"ל שבפנים טח אותה תיבה בחמר שהוא מין עפר לח כמו טיט אדום ומבחוץ היה זפת ועשתה זה כדי שישכב הילד רך ולא ינזק בקושי הגומא. גם שלא יזיקו שרב ושמש ולא יתקלקל איבריו או יהפך על פיו. וראיתי כתוב שבהרבה מקומות מהדרומיים והחמים נוהגים לגדל התינוקות כן ר"ל שישיומום עד צואריהם בגומת עפר כדי שלא יזיקם חום האויר וכשיטנפו תחתיהם העפר יוציאם משם ויחליפו העפר בעפר אחר ויניחום שמה וטחים אותם כדי לחזק עורם וטעם הזפת מבחוץ הוא כדי שלא יכנסו המים גם תצוף התיבה. ואין ספק כי במכסה התיבה היו נקבים לצורך האויר כדי שלא יחנק הילד. וממה שאמר ותשם בה את הילד למדנו ששמה אותו שם ערום כי היה זמן קיץ חם ולזה נאמר ותפתח ותראהו את הילד ואמרה בת פרעה מילדי העברים זה שראתה בו שהיה מהול ואלו היה מחותל לא היתה מכירתו מיד כשפתחה התיבה. ואמר הכתוב ותשם בסוף על שפת היאור ר"ל ששמה התיבה בסוף והוא מקום קנה וסוף הגדל על שפת היאור כי שם בשפת היאור במצרים מקום גדול קנים מתוקים אשר תטוף הנפת מהן והוא הנקרא סוכר ועל שפת היאור הן גדלות לא בתוך היאור והנה בחרה הצדקת לעשות הפועל הזה לסבות האחת לפי שראתה כי בהיות הילד בביתה היה המות בצוארה בודאי ואין עוד מר ממות וגם אליה ולכל ביתה היתה סכנה ממה שהצפינתו לפי שעברה מצות המלך. אמנם בהוציאה אותו מביתה היה ההנצל מן המות אפשר כי לא יודע בן מי הוא העלם אם הוא עברו או מצרו ונולד בספק לצד ומותרו וצד מן המות ונצל הזמן וספיק רהוצת והוטר ידעו את

אחיו ולזה עזבה המות ההכרחית ולקחה האפשרית. והסבה הב' ששמה התיבה סמוך לשפת היאור כדי שיקל לעוברים לתופשה אולי יחכה י"י לחננו וימצאהו איש חונן ויחמול עליו כמו שקרה ואין ספק שגם בחרה הצדקת לשומו במקום ההוא לסבה שלישית והיא שאם עכ"פ ימות בנה לא תהיה מיתתו לעיניה וכמו שאמרה הגר על בנה ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי אמרה אל אראה במות הילד וגו' האמנם כוונה להניחו במקום שיהיה מרוחק ממעבר בני אדם וחיות ונזקי' ומהדגים שביאור ג"כ. וגם נוכל לשער בזה סבה ד' והיא שהצדקת ראתה בחכמתה שאולי נגזרה גזרה על בנה שיהא מושלך ליאור ולכן השתדלה להשליכו שמה בזה האופן כדי שתעבור עליו גזרתו והאלהים ישוב מחרון אפו ומפני זה ותצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו.

25. רבינו בחיי שמות ב, ג

"ותקח לו תבת גמא. לו לתועלתו והצלתו ודבר חכמה עשתה יוכבד אמו ותחבולה גדולה שהניחתו על שפת היאור כדי שיראו אצטגניני פרעה ויאמרו כבר הושלך המושיע ביאור כי ידעו זה מכח אצטגנינותם ויגידו הדבר לפרעה ואז תבטל הגזרה כי לא יחקרו אם ימות אחר השלכתו ליאור אם לא ולא יחפשו אחריו. וזהו שדרשו רז"ל החוזים בכוכבים

מודיעים לחדשים מאשר יבוא עליך ולא כל אשר. והנה האצטגינינים והחוזים אשר לפרעה הרשע כשל כח חכמתם ולא מצא ידיהם בחזיונם והקב"ה מציל מי שרוצה להציל."

26. רשב"ם שמות ב, ג

"ותשם בסוף - אשר סמוך לשפת היאר - והטמינתו יפה שההולכים על שפת היאור לא יוכלו לראות התיבה, אבל הרוחץ בתוך הנהר יכול לראותה, כי יוכבד לא נכנסה בנהר להצפינו מכל צדדיו היטב ולכך ראתהו בת פרעה שהיתה רוחצת בתוך היאור, אבל נערויתה שהיו הולכות על שפתו לא יכלו לראותה."

27. שמות ב, י

" וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וַתִּבְאֶהוּ לְבַת-פְּרֹעָה, וַיְהִי-לָהּ, לְבֵן; וַתִּקְרָא שְׁמוֹ, מֹשֶׁה, וַתֹּאמֶר, כִּי מִן-הַמַּיִם מְשִׁיתֶהוּ."

28. חזקוני שמות ב, י

" בת פרעה לא היתה יודעת לשון הקודש, אלא כך פשוטו של מקרא, ותקרא יוכבד את שמו משה ותאמר לה בת פרעה מהו לשון משה והגידה היא לה שהוא לשון המשכה ואז אמרה בת פרעה יפה קראתו כן כי מן המים משיתהו."

29. בבלי סנהדרין יט ע"ב

" ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו... וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה אלא יוכבד ילדה ובתיה גידלה לפיכך נקרא על שמה..."

30. העמק דבר שמות ב, י

" כי מן המים משיתהו. הרי הוא כאלו נטבע במים. ואין לאביו ואמו חלק בו. ואני אם הילד. וזה הענין נקרא באמת קנין האדם."

31. סדר עולם רבה פ' ט

"...כי יוכבד היתה מבאי מצרים ויוצאיה..."

32. תנחומא, ואתחנן, פ' ו

" אמר לפניו, רבון העולמים, יוכבד אמי שהוקהו שיניה בחייה בשני בניה, יקהו עוד שיניה במיתתי. אמר לו, כך עלתה במחשבה וכן מנהגו של עולם, דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו, דור דור ומנהיגיו. עד עכשיו היה חלקך לשרת לפני, ועכשיו אבד חלקך והגיע שעה של יהושע תלמידך לשרת..."

33. רב סעדיה גאון, הנבחר באמונות ודעות, מאנר שמיני ב עמ' רמא

"משה אהרן ומרים הם אדונינו מורינו ועטרוטינו"

34. המהר"ל מפראג, באר הגולה, הבאר השני, יא ע"ג

"ומשה אהרן ומרים...עמודי כל העולם הם..."